

Flora en fauna quickscan Boonsweg te Heinenoord

Rapportnr.
Auteur
Opdrachtgever
Contactpersoon
Datum uitgave

2015-N30
Sander D. Elzerman
Inventerra Comon Services B.V.
Mevr. M. Penders
7 augustus 2015

Flora en fauna quickscan Boonsweg te Heinenoord

Aanleiding

In het kader van een bestemmingsplanwijziging in de gemeente Binnenmaas is een flora en fauna onderzoek uitgevoerd. Middels een oriënterend onderzoek ('quickscan') wordt een indruk verkregen van de mogelijkheid dat zich beschermde soorten binnen het plangebied bevinden. Hieruit moet blijken of soortgericht vervolgonderzoek nodig is. Dit kan mogelijk leiden tot de aanvraag van een ontheffing op de Flora- en faunawet en het treffen van beschermingsmaatregelen.

De bestemmingsplanwijziging heeft betrekking op een strook grond ter hoogte van Boonsweg 3-9 in Heinenoord (Figuur 1). Het terrein ligt ingeklemd tussen een bedrijventerrein en lintbebouwing langs de Blaaksedijk-oost. Het plan is om het bedrijventerrein met circa 15 meter uit te breiden. Daarachter wordt een groenstrook van circa 25 meter breedte ingericht. Hiervoor wordt het agrarische perceel ingericht als parkeerplaats. Op de bestaande verharding is de mogelijkheid om het bedrijfspand uit te breiden.

Figuur 1. Het rode kader geeft de ligging van het plangebied bij de Boonsweg aan.

Methodiek

Voorafgaand aan het veldbezoek zijn openbare bronnen geraadpleegd op het voorkomen van beschermde flora en fauna in het onderzoeksgebied en de directe omgeving. Dit geeft een indruk van de soorten die op basis van verspreiding in het gebied voor kunnen komen. Vervolgens is 7 augustus 2015 is het plangebied bezocht om te onderzoeken of lokale situatie geschikt is voor de potentiële soorten.

De inventarisatie richtte zich op de aanwezigheid of potentie van het gebied voor beschermde flora en fauna. De nadruk lag op de soorten waarvoor op basis van art. 75 van de Flora- en faunawet een ontheffing nodig is en soorten waarvan de vaste rust- of verblijfplaats jaar rond beschermd is (Ministerie van LNV, 2009). Het betreffen zgn. Tabel 2 en 3-soorten die vallen onder de zwaarste beschermingsregimes (Ministerie van LNV, 2005). Wanneer werkzaamheden deze soorten (mogelijk) treffen dan is een ontheffing verplicht. Voor soorten opgenomen in Tabel 1 geldt bij ruimtelijke ontwikkelingen een vrijstelling wanneer men de Zorgplicht in acht neemt. De Zorgplicht (artikel 2 Flora- en faunawet) is een algemeen geldende fatsoenseis ten aanzien van de omgang met flora en fauna.

De weersomstandigheden waren voldoende gunstig om een gedegen indruk te krijgen van het gebied (bewolgingsgraad 0/8, temp. 20°C graden, 0-1Bft var.). De (potentiële) functionaliteit van het onderzoeksgebied is voor alle beschermde soortgroepen tijdens het veldbezoek beoordeeld.

Wet- en regelgeving

Dit onderzoek richt zich op de beschermde soorten uit de Flora- en faunawet. In beginsel zijn alle in Nederland in het wild levende dieren en planten beschermd. De bescherming wordt vormgegeven door verbodsbepalingen en een Algemene Zorgplicht.

Voor bepaalde soorten geldt een vrijstellingsregeling. Uitgangspunt hierbij is dat de werkzaamheden geen afbreuk mogen doen aan de duurzame instandhouding van planten- of dierenpopulaties. Voor soorten die in bijlage IV van de Europese Habitatrichtlijn (Tabel 3) worden genoemd en voor de per Algemene Maatregel van Bestuur (Vrijstellingenbesluit) aangewezen zeldzame en bedreigde soorten (Tabel 3) gelden daarnaast verzwaarde eisen.

De aanvragen voor een ontheffing op de Flora- en faunawet worden ingediend en beoordeeld door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland van het Ministerie van Economische Zaken (Ministerie van EZ). Wanneer de wetgeving van de Flora- en faunawet overtreden wordt dan kan een handhaver het werk stilleggen, de activiteiten verbieden, beëindigen en/of een proces-verbaal opmaken. Een overtreding op de Flora- en faunawet wordt gezien als een economisch delict. Het Openbaar Ministerie zal in het geval van een overtreding uiteindelijk het vonnis uitspreken.

Algemene Zorgplicht (Art. 2)

De Flora- en faunawet richt zich op de bescherming van soorten en niet van individuele dieren. Echter, de intrinsieke waarde van elk individueel dier en plant wordt wel erkend. Mensen mogen hier dus niet onzorgvuldig mee omgaan. Vanuit deze gedachte is de Zorgplicht opgesteld:

- *Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving;*
- *De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten, nadelige gevolgen voor flora of fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voorzover zulks in redelijkheid kan worden gevergd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevergd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voorzover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.*

De Zorgplicht is een algemene fatsoenseis die voor iedereen geldt.

Ontheffing, Soortenstandaard en Ecologisch Werkprotocol

Wanneer een beschermde plant of dier getroffen dreigt te worden door de werkzaamheden dan moeten maatregelen genomen worden om dit te voorkomen. Mitigerende maatregelen worden getroffen voordat de werkzaamheden uitgevoerd gaan worden. Op deze manier biedt het de mogelijkheid aan beschermde soorten om uit te wijken wanneer de werkzaamheden van start gaan. Compensatie gebeurt daarentegen achteraf. Als het project op zijn einde loopt of afgerond is worden nieuwe mogelijkheden geboden aan de beschermde soort om zich opnieuw te kunnen vestigen. Gedacht kan worden aan het inmetelen van Gierzwaluw dakpannen bij een nieuwbouwproject. Voor een aantal soorten worden vaak ontheffingen aangevraagd. Het ministerie heeft voor deze soorten 'Soortenstandaarden' ontwikkeld. In deze Soortenstandaarden staan de ecologische aspecten van de betreffende soort en richtlijnen voor degelijk onderzoek. Daarbij wordt een set van standaard mitigerende en compenserende maatregelen beschreven. Een deskundig ecooloog kan beoordelen op welke wijze de maatregelen toegepast kunnen worden bij de specifieke situatie. Welke maatregelen getroffen moeten worden bij het project worden vastgelegd in een Ecologisch Werkprotocol. Dit werkprotocol geeft praktische richtlijnen voor de uitvoering van de maatregelen. Het ecologisch werkprotocol is aanwezig op de plaats van uitvoering en bekend bij alle betrokken partijen.

Verbodsbepalingen

De bescherming van planten en dieren is gebaseerd op het 'Nee, tenzij'-principe. Dit wil zeggen, dat in principe werkzaamheden of ruimtelijke ontwikkelingen geen negatief effect mogen hebben op beschermde flora en fauna, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan. Hierbij wordt onderscheid gemaakt

tussen reguliere werkzaamheden en ruimtelijke ontwikkelingen. Wanneer de activiteiten geen negatief effect hebben op de flora en fauna dan is er geen ontheffing nodig. In veel gevallen is dat echter moeilijk vooraf te bepalen. Daarom is het raadzaam om vooraf het voorkomen van beschermde soorten in kaart te laten brengen. Hiermee wordt niet alleen het voorkomen van een soort binnen het plangebied bepaald, maar ook de mate van aanwezigheid en daarmee het effect van de activiteiten. De volgende verbodsbepalingen zijn in dit kader van belang:

Artikel	Verbodsbepaling
8	het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.
9	het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.
10	het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.
11	het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.
12	het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

Een aantal soorten flora en fauna kent een zwaarder beschermingsregime (Ministerie van LNV, 2005). Deze soorten zijn opgenomen in drie tabellen. Het is mogelijk om voor deze soorten een ontheffing aan te vragen. Of een ontheffing aangevraagd moet worden hangt af van de zeldzaamheid van de soort en impact van de werkzaamheden.

In **Tabel 1** staan de soorten met het lichtste beschermingsregime. Voor soorten die opgenomen zijn in deze tabel geldt een algemene vrijstelling of ontheffing met lichte toetsing. De vrijstelling geldt voor de volgende werkzaamheden:

- Bestendig beheer en onderhoud (ook in landbouw en bosbouw);
- Bestendig gebruik;
- Ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

Vallen de activiteiten onder één van deze noemers dan is de vrijstellingsregeling van de verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet van toepassing. Als geen sprake is van dit type werkzaamheden dan is toch een ontheffingsaanvraag nodig. De Algemene Zorgplicht blijft in alle gevallen wel van kracht.

Bij **Tabel 2** is sprake van een zwaarder beschermingsregime. Hier dient voor de werkzaamheden, zoals die genoemd zijn bij Tabel 1, te worden gewerkt volgens een Gedragscode. De door het ministerie goedgekeurde gedragscodes hebben een landelijke dekking, maar zijn alleen van toepassing binnen een bepaalde sector, zoals de Waterschappen, gemeentewerken of Bouwsector. Op de website van het ministerie staat een overzicht van de goedgekeurde gedragscodes. De maatregelen uit een gedragscode worden op de specifieke situatie aangepast in de vorm van een Ecologisch Werkprotocol. Alleen indien volgens de gedragscode of een ecologisch werkprotocol gewerkt wordt is een ontheffing niet nodig. Bij alle overige activiteiten moet een ontheffing worden aangevraagd die bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland een lichte toets krijgt.

Het zwaarste beschermingsregime kent **Tabel 3**. In deze tabel staan soorten die op Europees niveau onder druk staan. Het zijn soorten, die genoemd zijn in Bijlage IV van de Habitatrichtlijn en in Bijlage 1 van de Algemene Maatregel van Bestuur. Voor alle ruimtelijke ontwikkelingen en werkzaamheden is het verplicht een ontheffing aan te vragen. Een gedragscode volstaat hier in de meeste gevallen niet.

Vogels

In de bovengenoemde tabellen zijn vogels niet opgenomen. Alle in Nederland voorkomende vogelsoorten worden in beginsel gelijkwaardig beschermd. Het is in het algemeen verboden om vogels te doden, te verontrusten, hun nesten en vaste rust- en verblijfplaatsen te verstoren. Indien de

werkzaamheden vallen onder in Tabel 1 genoemde activiteiten dan kan worden volstaan met een goedgekeurde gedragscode. Voor alle overige activiteiten dient een ontheffing aangevraagd te worden. In de praktijk gaat het met name om werkzaamheden gedurende het broedseizoen. Buiten het broedseizoen zullen de meeste activiteiten minder problemen geven. Uitzondering hierop vormt een selectie aan vogelsoorten die jaarrond bescherming genieten (Ministerie van LNV, 2009). De nesten van deze soorten mogen ook buiten het broedseizoen niet verstoord worden. De jaarrond beschermde vogelsoorten zijn ingedeeld in vijf categorieën. Voor de soorten uit de vijfde categorie geldt alleen onder specifieke omstandigheden een ontheffingsplicht.

Voortplantings-, vaste rust- en verblijfplaatsen

Naast de dieren zelf worden ook hun voortplantings-, vaste rust- en verblijfplaatsen beschermd. Onder een voortplantingsplaats wordt niet alleen een nest van een vogel of kolonieverblijf voor vleermuizen verstaan, maar ook de directe omgeving. Sommige faunasoorten zijn zeer kritisch wat betreft hun foerageerplek of slaapplek. Zij stellen specifieke eisen aan het leefmilieu en kunnen ook moeilijk overschakelen op een veranderde situatie. Indien werkzaamheden invloed hebben op vaste rust- en verblijfplaatsen dient een ontheffing te worden aangevraagd.

Resultaten

Het plangebied is beschreven aan de hand van de landschappelijke en ecologische kenmerken. Vervolgens zijn de aangetroffen en, indien van toepassing, de te verwachten soorten beschreven.

Beschrijving plangebied

Het plangebied betreft een perceel agrarische grond aan de Boonsweg. Ten noorden en oosten van het perceel ligt een bedrijventerrein. Aan de zuidkant grenzen de achtertuinen van de lintbebouwing aan het plangebied. De agrarische percelen strekken zich in westelijke richting verder uit. De afgelopen jaren is het perceel gebruikt om gewassen te verbouwen. Ten tijde van het onderzoek werd hier *Bladrammenas Raphanus sativus* subsp. *oleiferus* verbouwd. Langs de noordrand van het perceel vormt een bomenrij de begrenzing. Een greppel met water scheidt het perceel van het bedrijventerrein. Het grootste deel van de steile oever aan de zijde van het bedrijventerrein was afgedekt met grondfolie (Figuur 5).

Figuur 2. Aan de zuidkant grenst het perceel aan achtertuinen.

Figuur 3. Tijdens het onderzoek werd *Bladrammenas* verbouwd op het perceel.

Aangetroffen (beschermde) soorten

Vogels

Alle vogels in Nederland zijn gedurende de broedtijd beschermd. Enkele soorten, die hun nestplaats jaarrond gebruiken, jaarlijks terugkeren naar dezelfde nestplaats of beperkt zijn in hun nestplaatskeuze, worden jaarrond beschermd. De vogels op deze lijst gebruiken een boom of gebouw als broedplek. Dit is binnen het plangebied niet voorhanden. De bomenrij ten noorden van het perceel wordt niet aangetast. Aansluitend op de huidige bebouwing zal de bedrijfsruimte worden uitgebreid. Op

basis van de bouwstijl en het type gebruik kan worden uitgesloten dat hier jaarrond beschermde vogels broeden.

Afhankelijk van het type gewas dat verbouwd wordt kunnen vogels gebruik maken van het gebied. Bij Bladrammenas zal dit vooral als foerageergebied kunnen dienen. In beperkte mate kan het fungeren als broedgebied. Soorten als Fazant *Phasianus colchicus*, Kievit *Vanellus vanellus* of Gele Kwikstaart *Motacilla flava* kunnen hier tot broeden komen. Deze soorten worden algemeen aangetroffen in de Hoeksche Waard (SOVON, 2002; Luitwieler *et al.*, 1999). De aanwezigheid van bomen en bebouwing in de nabijheid zorgen voor een enigszins ingesloten. Dit maakt het terrein minder aantrekkelijk om te broeden. Tijdens het veldbezoek zijn geen vogels in het gebied waargenomen.

Planten

Het agrarische perceel wordt al jaren gebruikt om gewassen te verbouwen. Dit intensieve gebruik biedt geen kansen voor beschermde (wilde) soorten. Het perceel werd tijdens het onderzoek gebruikt om Bladrammenas te verbouwen (Figuur 4). Langs de randen bloeiden ruigtekruiden als Bijvoet *Artemisia vulgaris*, Gewone Melkdistel *Sonchus oleraceus*, Akkerdistel *Cirsium arvense*, Paardenbloem *Taraxacum officinale*, Perzikkruid *Persicaria maculosa* en Gewone Smeerwortel *Symphytum officinale*. Deze planten hebben allen een voorkeur voor voedselrijke grond. Langs de slootkant werden o.a. Harig Wilgenroosje *Epilobium hirsutum*, Gewone Berenklaauw *Heracleum sphondylium*, Grote Brandnetel *Urtica dioica*, Fluitenkruid *Anthriscus sylvestris* en Heermoes *Equisetum arvense* aangetroffen. In het water groeide voornamelijk Liesgras *Glyceria maxima* en kroos *Lemna spec.*

Al deze soorten zijn wijdverspreide, algemeen voorkomende planten (FLORON, 2015).

Figuur 4. Het Bladrammenas en wilde planten, zoals melkdistels, trokken veel insecten aan.

Figuur 5. De oever langs het bedrijventerrein was grotendeels afgedekt met folie.

Zoogdieren

Er zijn tijdens het veldbezoek geen zoogdieren waargenomen. Strikt beschermde soorten zijn op basis van het intensieve gebiedsgebruik niet te verwachten. Het valt niet uit te sluiten dat algemeen voorkomende soort als Haas *Lepus europeus*, Veldmuis *Microtus arvalis*, Mol *Talpa europea* en Woelrat *Arvicola terrestris*, gebruik maken van het gebied. Deze zoogdieren staan vermeld in Tabel 1 uit de bijlage van de Flora- en faunawet. Voor de soorten in deze tabel geldt een algemene vrijstellingsregeling.

Het plangebied wordt mogelijk gebruikt door vleermuizen om te foerageren. Dit is afhankelijk van het type gewas dat verbouwd wordt. Bladrammenas trekt veel insecten aan, dus in de huidige situatie kan het een aantrekkelijke foerageerplek vormen (Limpens *et al.*, 1997). Alle in Nederland voorkomende vleermuizen staan vermeld in Tabel 3 uit de bijlage van de Flora- en faunawet. Essentiële foerageergebieden vallen ook onder deze bescherming. Het plangebied vormt geen essentieel foerageergebied, omdat vergelijkbare agrarische percelen in de directe omgeving voorhanden zijn.

Vissen

In de watergang was beperkt gevuld met water (enkele decimeters). De waterkwaliteit was vermoedelijk niet erg goed dat te zien was aan de olie-achtige laag op het water en de rijke algenbloei en begroeiing met kroos. Beschermd vissoorten, zoals Kleine Modderkruiper *Cobitis taenia* en Bittervoorn *Rhodeus amarus*, worden vanwege de waterkwaliteit en geïsoleerde ligging niet verwacht aanwezig te zijn.

Overige soortgroepen

De Bladrammenas trok veel insecten aan. Naar schatting honderd koolwitjes *Pieris spec.* (voornamelijk Klein Koolwitje *P. rapae*) kwamen op de bloeiende planten af. Verder werden veel bijen, hommels en zweefvliegen waargenomen. Deze natuurlijke bestuivers profiteerden van de bloeiende planten. Voor beschermde insecten is het plangebied niet geschikt.

In de sloot kunnen mogelijk algemeen voorkomende amfibieën, zoals Bruine Kikker *Rana temporaria* en Bastaardkikker/Middelste Groene Kikker *Rana esculenta*, leven. De waterkwaliteit oogde niet erg geschikt, maar het voorkomen van deze amfibieën kon niet geheel worden uitgesloten. Ze staan allen vermeld in Tabel 1 uit de bijlage van de Flora- en faunawet en zijn dus vrijgesteld van een ontheffing. Voor de andere soortgroepen wordt het onderzoeksgebied op basis van het veldbezoek en de literatuurgegevens ongeschikt geacht voor beschermde soorten.

Figuur 6. Op het water waren een olie-achtig laagje, veel algen en kroos te zien.

Conclusie en aanbevelingen

Om uitbreiding van het bedrijventerrein aan de Boonsweg 3-9 mogelijk te maken is een bestemmingsplanwijziging nodig. De aanpassing heeft betrekking op een smalle strook van het achterliggende agrarische perceel. Het plan is om hier parkeerplaats te realiseren. Op het bestaande verharde terrein wordt de bedrijfsruimte uitgebreid (Figuur 7). De flora en fauna quickscan geeft een beeld van de geschiktheid van het plangebied voor beschermde soorten.

De resultaten van het onderzoek hebben geen aanwijzingen opgeleverd voor beschermde planten en dieren. Naast enkele soorten van Tabel 1 uit de bijlage van de Flora- en faunawet worden geen strikt beschermde soorten verwacht. Het intensieve gebruik voor het verbouwen van gewassen maakt het perceel hier ongeschikt voor. De waterkwaliteit, inrichting en geïsoleerde ligging van de greppel langs de oostrand van het perceel maken de kans op een beschermde vissoort nihil. Voor de uitvoering van de plannen is dan ook geen ontheffing op de Flora- en faunawet noodzakelijk.

Bij de uitvoering van de werkzaamheden dient men te allen tijde rekening te houden met de in de Flora- en faunawet opgenomen Algemene Zorgplicht (Art. 2). De Zorgplicht houdt in dat schadelijke effecten aan planten en dieren door menselijk handelen tot een minimum beperkt worden. Deze wettelijke verplichting geldt voor alle flora en fauna in Nederland ongeacht de beschermde status. Alle broedende vogels en hun nesten zijn beschermd ex. art. 10 en 11 van de Flora- en faunawet. Let bij het bouwrijp maken van het plangebied op Hazen, Fazanten en fauna die mogelijk in het akkerland zitten. Geef ze de ruimte om de werkzaamheden te ontwijken. Verder dient voorafgaand aan het dempen van de sloot de vissen en amfibieën weggevangen en verplaatst te worden naar gelijke wateren buiten het werkgebied.

Ten aanzien van de inrichting van de aan te leggen groenstrook wordt aangeraden om aan te sluiten bij de omgeving. Dit kan door de bestaande bomenrij uit te breiden in zuidelijke richting. Dit kan versterkt worden met de aanleg van bosschages langs de bomen. Hierdoor ontstaat een gelaagdheid in de begroeiing. Bloemrijke planten voegen een meerwaarde toe aan het gebied. Hetzelfde geldt voor het verplaatsen van de greppel naar de nieuwe groenstrook.

Figuur 7. De bedrijfsruimte wordt uitgebreid op de huidige verharding. Achter hek bevindt zich het akkerland.

Literatuur

FLORON. 2015. *Verspreidingsatlas planten*. Verkregen via <http://www.verspreidingsatlas.nl/planten>, geraadpleegd op 7 augustus 2015. FLORON, Nijmegen.

Limpens, H., Mostert, K. & W. Bongers (red). 1997. *Atlas van de Nederlandse vleermuizen*. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Luitwieler, M., Mesker, C., Strucker, R. & J. Verkerk (red). 1999. *Vogels van de Hoeksche Waard*. Hoeksche Waards Landschap, Oud-Beijerland.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. 2005. *Wijziging Regeling vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten Flora- en faunawet*. Staatscourant 2 februari 2005, nr. 23, p. 16.

Ministerie van Landbouw, Natuurbehoud en Visserij. 2009. *Wijziging beoordeling ontheffing Flora- en faunawet bij ruimtelijke ingrepen*. 26 augustus 2009. Brief Dienst Regelingen, Den Haag.

SOVON Vogelonderzoek Nederland. 2002. *Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000 – Nederlandse Fauna 5*. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Flora en fauna quickscan Boonsweg te Heinenoord

Status uitgave	Concept
Rapport nr.	2015-N30
Auteur	Sander D. Elzerman
Datum uitgave	7 augustus 2015
Foto's	Sander D. Elzerman
Kaartmateriaal	BingMaps
Projectnr.	2015049
Opdrachtgever	Inventerra Comon Services B.V.
Contactpersoon	Mevr. M. Penders

© Elzerman Ecologisch Advies
Leeuwerik 20
3299 BZ Maasdam

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechthebbende. Elzerman Ecologisch Advies kan door de opdrachtgever niet aansprakelijk worden gesteld voor schade die voortvloeit uit gebruik van data of gegevens of door toepassing van aanbevelingen en conclusies, die zijn opgenomen in deze rapportage.